

Վեպի Կալի եղած որդերը՝ Նարդել-հարս :

Ըսենու յայտնի է թէ որչափ քնաս կրնեն հողուն տակի որդերը բոյսերուն, որ շատ անգամ ցանուած հունտերը կուտեն կրփճացրնեն : Ը

սոնք ջարդելուն կերպը աս է . երբոր կուզես տեղ մը հունտ ցանել, ջրին մէջ քիչ մը կիր՝ խառնէ, ու ցանելու տեղդ անով ջրոտէ : Վանի մը վայր-կեանէն բոլոր որդերը դուրս կելնեն, ու գետնին երեսը կըստակին : Ը կերպով կրնան ջնջուիլնաւ գէշ սունկերը :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

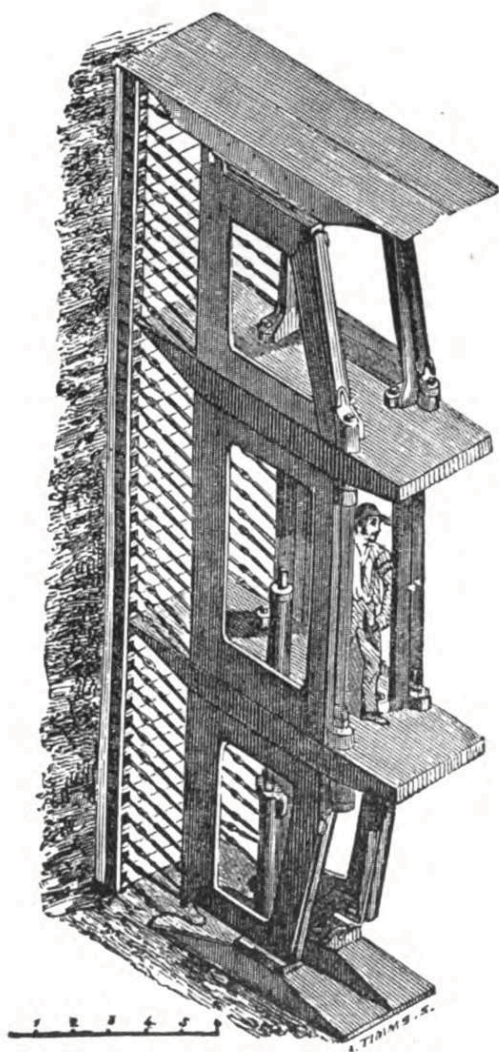
Թափղ գետին Կալի ճամբան :

Ը մեր դարուն էն երեւելի և ամէն ատենուան զարմանալի շէնքերուն մէկն է Թափղ գետին տակի ճամ-

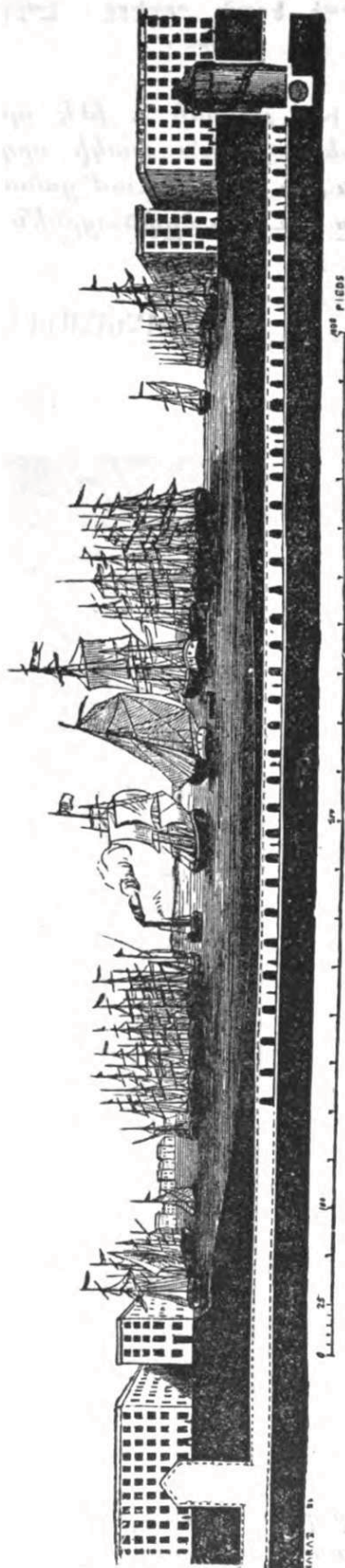
բան, որ անգղիարէն Բընէլ կըսուի : Մարդուս ճարտարութիւնը և շահասիրութիւնը մէկտեղ եկած՝ աս

Գ. Վահան ըստուած մեքենան :

Դ. Վահանին կողմնական կտորը :

Բ. Թամիզ գետին բաժանումը, ու Բրնեյն նեքսի կողմնական տեղը :

նոր գործքն ալ աւելցուցին իրեն մեծութեանը նշան և յիշատակ : Եւ շէնքը շինելուն բուն վախճանը ան է որ Սամիզ գետին վրայի , ու Սոտրայի կամուրջին քովի տեղերուն վաճառականութիւնը ասով աւելի դիւրաւ , նայ ու ծաղկի : Վաճառու տարուընէ 'ի վեր մտածուած էր աս բանս , և ան ատենները մէկ երկու փորձեր ալ ըրին , բայց չյաջողեցաւ : Արջապէս Պրիւնէլ անունով գաղղիացի ճարտարապետը 1823ին խոստացաւ գլուխ հանել աս գործքը , Սոթըրհիթ և Սէփինկ ըսուած աւաններուն մէջ տեղը Սամիզին տակէն դէպ 'ի լայնքը ճամբայ մը բանալով , որ 1300 ոտք երկայն , 38 ոտք լայն , և 22 ոտք բարձր ըլլայ :

Եւոր համար նախ Սոտոն ըսուած կամուրջէն 2 մղոն հեռու , 85 ոտք խորութեամբ փոս մը փորեցին , որ գետէն կաթկըծած ջրերը հոն ժողվին . ու 65 ոտք խորութեամբ գետնի տակէն սկսան ճամբան Սոթըրհիթի կողմէն : Սրին խոր եղած տեղին տակը հողը 2 ոտք աւելի թողուցին . քան թէ քովերը , ու փորած տեղերնուն վրայի կողմը ներսէն երկու կարգ ամուր կամարներ կրճգէին որ վերի հողն ու ջուրը հաստատ մնան . տակն ալ ճամբան կրճտկէին ' թէ կառքով և թէ ոտքով քալելու համար : Փորած հողերը դուրս հանելու համար և մէկ կողմանէ ալ պատերը հիւսելու համար մեքենայ մը շինեցին խիստ վարպետ կերպով , որ ձեռն ըսուեցաւ . աւսիկայ հաստ գեղաններով ամրացուցած շէնք մըն է որ 36 սենեակ բաժնուած է ' իրեք կարգ վրայէ վրայ . ամէն մէկ սենեակը 22 ոտք բարձր . գործաւորները ասոնց մէջ մտած ' առանց մէկմէկու արգելք ըլլալու իրենց գործքը առաջ կըտանէին , ինչուան որ 260 ոտք ճամբայ շինեցին : Ենկէ վերջը ջրին խոր տեղէն սկսաւ թաց հող գալ , ու ջրախառն վար վաղել . ասոր ճարը ուրիշ բան չեղաւ , բայց եթէ մէկ կողմէն ջուրը պարպել ,

մէկալ կողմէն շէնքը առաջ տանիլ : Եւայիս ամսուն մէջ 1827ին ' ճամբան 550 ոտք առաջ գացած էր . նոյն ատենը խել մը նաւեր գետին վրայ երկաթնեցին . անցնցմունքէն անանկ սաստիկ պատուեցաւ յատակը ' որ բոլոր փորած տեղերնին ջրով ծածկեց : Եւ բանիս ալ ճարը գտաւ Պրիւնէլ . պատուած տեղին վրայ ձիւթոտած կտաւներ ձգել տուաւ . վրան կապոցներով կաւ ու մանր քարեր ու ձողեր լեցընել տուաւ , շոգեշարժ գործիքներով ալ ջուրը կըպարպէր . և աս գործողութիւնը երկար ատեն քշեց : () ր մը Պրիւնէլ որդին իրեք հոգւով պզտիկ նաւակ մը մտան , գետնի տակ փորուած ճամբաներէն ներս գացին եղածը տեսնելու . հոն քննելու ատեննին սկսաւ ջուրը վերէն ներս լեցուիլ , ու անանկ բարձրացաւ որ ան իրեքին մէկը մեռաւ , մէկաւները շատ դժուարութեամբ հրաշքով ազատածի պէս հազիւ թէ դուրս ելեր էին , մէկէն 'ի մէկ կամարը փլաւ , ջուրը լեցուեցաւ . պէտք եղաւ որ նոքէն գործիքները բանին , ու հազիւ կրցան ամիսէ մը վերջը նորէն ներս մտնել , ու երկու ամիս ալ աշխատելով մաքրել մէջը : Ենկէ ետեւ ձեռք զարկին գործքը առաջ տանելու , բայց շատ դժարութիւններով , ինչու որ վրայի ծանրութենէն վահանին սեւեակները կըկոտրտէին : Հազիւ 600 ոտք տեղ շինեք լմնցուցեր էին 1828ին սկիզբը , Պրիւնէլ իմացաւ որ նորէն փլելու վախ կայ . գործաւորները ետ կանչեց . ինքը եօթը հոգւով ներս մտաւ քննելու , ու նոյնպէս փործով տեսնելու ատենը գետը սաստիկ ձայնով մը պատուեցաւ , անանկ որ Պրիւնէլ մէկ ընկերով միայն ու չորս դին ցաւցուցած հազիւ կրցաւ դուրս ելլել , մէկաւները կորան : Եւրէն առջինին պէս գոցեցին պատուած տեղը , ու վերջը ներս մտան ' նէ ' շինած պատերնին առջինին պէս անփնաս գտան : Եւ յաջափատեանուն մէջ եղած գործքերուն համար 3 միլիոն ֆրան-

քէն աւելի ծախք ըլլալուն, պէտք եղաւ որ եօթը տարի գործքը դադարած մնայ: Ինկէ ետքը նորէն սկսան առաջ տանիլ մեծ քաջութեամբ ու զարմանալի ճարտարութեամբ. և հիմա գրեթէ բոլորովին լմնցած է, ու մարդիկ ոտքով ու կառքերով համարձակ կը քալեն մէջը:

Հիմա հոս դրած պատկերնիս բացատրենք.

Ա. Բաղին ձեւը թընէլին ընդհանուր տեսքն է՝ արեւմտեան կողմէն առնուած՝ ինչուան երկայնութեան կէսը. յատակին երկու կողմը սալայատակ ըրած է քիչ մը բարձր՝ ոտքով քալողներու համար. մէջտեղն ալ խիճ լեցուցած է կառքերուն համար: Իմէն մէկ կամարին վրայ ալ կազի կանթեղներ կան որ ցորեկուան պէս պայծառ լոյս կուտան մէջը:

Բ. Երկրորդ ձեւին մէջ կերեւնայ թաւի գետին փորուած յատակը՝ լայնքին բացուած, թիւրը հայթ ու թիւրիկ աւաններուն մէջտեղը. աս յատակին լայնքը, և թընէլին երկայնութիւնը (որչափ որ էր աս պատկերին քաջուած ատենը) 750 ոտք է: Ղամբուն երկու ծայրը կերեւան երկու մեծ փոսերը, որ ասոնց մէջէն դարձար ճամբաներով թընէլին մէջ կը մտնուի:

Գ. Երրորդ ձեւը ձախն ըսուած մեքենան է, որուն մէջէն գործաւորները կաշխատին, ինչպէս որ ըսինք:

Դ. Չորրորդ ձեւին մէջ կը տեսնուի նոյն վահանին կողմնական կտորը, որով աւելի աղէկ կ'իմացուի թէ գործաւորները ինչպէս ապահով կեցած են մէջը:

Բոլոր ձեւին կերպովը երկու բաժնուած է թընէլը քովէ քով. մէկը եկող կառքերուն, մէկալ գնացողներուն համար, որ իրարու արգելք չըլլան. երկուքին մէջտեղն ալ հաստատուն կամարներ կան, ու ան կամարներուն տակէն ճամբայ կայ որ ուղղը մէկ բաժանմունքէն մէկալը կրնայ անցնիլ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Խաշի Վրայ:

ԽԱՂ խաղալը հասարակօրէն ուրախութենէ առաջ կուգայ. ուստի կը տեսնենք որ կենդանիները երբոր կուրախանան՝ կը սկսին խաղալ. վասն զի ուրախութիւնը անանկ կընէ որ կենդանական ոգիքը կը վառուին, և իբր թէ կուզեն դուրս ելլել, և ուրիշներուն հետ ալ ցնծալ. և աս աւելի անոնց կըլլայ, որ արիւննին յըստակ է, ինչպէս է տղայոց արիւնը. չափահասներու ալ կըլլայ՝ երբոր աւելի ուրախութիւն մը ունենան:

Երբեմն ասոր ներհակ՝ խաղը կըլլայ ուրախութեան պատճառ. ուստի կը տեսնենք որ տրտում մարդիկ խաղ խաղալով կուրախանան, կամ գոնէ խաղով տրտմութիւնին կը փարատեն: Պատճառն աս է որ ինչ և իցէ խաղ յաղթութեամբ կը վերջանայ. իսկ յաղթութիւնը ուրախութեան առիթ է:

Իսկ պատճառիս համար մարդիկ իրեք կերպ խաղ հնարեցին. մէկը՝ խելքի ու խօսքի, ինչպէս է հաշիւներով՝ խաղը, հանելուքը, և այլ ասոնց նման խաղեր. երկրորդը գործքի, ինչպէս է գունտով խաղալը, պար բռնելը, և այլն. երրորդը խելքի և գործքի, ինչպէս է սատրինջ՝ խաղալը, նարտ, թուղթ, և այլն. ասոնց կարգն է ձեռնածուութիւնը՝ և պատմական խաղեր: Բոլորն բարակ մարդկանց կը վայլեն, և քիչ կը գործածուի. միջինը տղայոց և հաստ մարդկանց բանն է. վերջինը հասարակ է և մարդավայել:

Երդ ինչ և իցէ խաղ աղէկ կըլլայ,

1 Աս սիրուն, բնական, ու ազգու հատուածը մեր բարեյիշատակ հ. Միքայէլ Չամբեան վարդապետին գրուածքներէն առինք, որ նամակի ձևով շարադրեր է 1804ին, նոյեմբերի 20ին:

2 Հիւսիս:

3 Պիւնձէ:

4 Սաթրան:

5 Թավա:

6 Օգոպալուք: